

“Et, Süt ve Su Ürünleri, Perspektif 2023” Çalıştayı

Sonuç Raporu

(6 Şubat 2014, İstanbul)

TASAM'ın girişimi ile T.C. Cumhurbaşkanlığı manevi himayelerinde başlatılan ve 6 yıldır devam eden “Türkiye'nin Stratejik Vizyonu 2023” projesi çerçevesinde 6 ana tema altında toplanan makro öngörülerin tamamlanması üzerine, Türkiye'yi 2023 hedeflerine ulaştıracak 10 stratejik lokomotif sektör belirlenmiş, çalışma ve eylem planı çıkarılmıştır. Tarım Gıda ve Hayvancılık 2023 çalışmalarında belirlenen 13 temanın 7'sini konu alan ikinci etaptaki Çalıştaylar 6 Şubat 2014'te İstanbul Gönen Otel'de yapıcı ve samimi bir ortamda gerçekleştirilmiştir.

TASAM tarafından “sektör aktörlerine” yönelik düzenlenen ve tarım, gıda, hayvancılık politikalarında meydana gelen değişim ve gelişmelerin ayrıntılı şekilde irdelendiği Çalıştaylarda; “Tarım, Gıda ve Hayvancılık Sektör Derinliği - AB Ortak Tarım Politikası ve Türkiye”, “Biyo-Çeşitlilik ve GDO'lu Ürünler, Arz ve Gıda Güvenliği 2023”, “Et, Süt ve Su Ürünleri, Perspektif 2023”, “İklim Değişiklikleri; İklim Biliminin Geliştirilmesi, Çok Boyutlu Bölgesel Öngörüler, Fırsat ve Risk Senaryoları 2023”, “Türk Tarımının Model Rolü”, “Tarımsal Desteklemede Yeni Modeller” ve “Tarımsal Üretim ve Pazarlamada Yeni Perspektifler”temalarındaki Çalıştaylar 3 ayrı salonda eş zamanlı olarak gerçekleştirilmiştir.

Atatürk Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Fahri Yavuz'un moderatörlüğünü yaptığı “Et, Süt ve Su Ürünleri Perspektif 2023” Çalıştayı'nda İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Dr. Saadet Karakulak, Atatürk Üniversitesi'nden Prof. Dr. Songül Çakmakçı, Ege Üniversitesi'nden Doç. Dr. Harun Kesenkaş, Ege Üniversitesi'nden Doç. Dr. Cem Karagözü, İstanbul Üniversitesi'nden Doç. Dr. Abdullah Ekrem Kahraman, Ulusal Kırmızı Et Konseyi'nden Dr. Ahmet Yücesan, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'ndan Dr. Atilla Özdemir, Türkiye Süt, Et, Gıda Sanayicileri Birliği'nden (SETBİR) Elif Yücel, ETBİR - Et Üretici Birliği Derneği'nden Mustafa Bılıkçı, BESD - Beyaz Et Sanayicileri ve Damızlıkçıları Derneği'nden Erdal Elmas, Ulusal Kırmızı Et Konseyi'nden Mustafa Albayrak, Süt Dünyası Dergisi'nden İbrahim Gümüş ve ETBİR - Sultan Et'ten Ayberk Abanoz konuşmacı olarak bulunmuşlardır.

Bakanlık temsilcileri ve çok sayıda akademisyen ile kurum, sektör ve medya temsilcilerinin katılımı ile interaktif bir ortamda gerçekleştirilen Çalıştay'da planlanan konular, programa uygun olarak tüm yönleri ile ele alınmıştır. Toplantı sırasında ortaya konan görüşler burada özet olarak sunulmaktadır.

“Et, Süt ve Su Ürünleri Perspektif 2023” Çalıştayı’nda konular yatay değil dikey olduğu için birbirinden farklı alanlardaki (et, süt ve su ürünleri) sorunların tespitine yönelik sunumlar çerçevesinde bir oturum gerçekleştirilmiştir. Çözümlerin belirlenmesinin ötesinde nasıl gerçekleştirileceğine de odaklanılmıştır.

Örneğin buğday sektörünün en önemli problemi verimliliklidir. Burada birim alanda elde edilen verimin problem olduğu bilinmektedir. Çözüm ise çok nettir: Buğday üretiminin sulu olarak yapılmalı, sulanabilecek tüm alanlar sulanmalı ve sertifikalı tohum kullanılmalıdır (süne ve pas hastalığının verimi düşürdüğü de dikkate alınmalıdır). Elbette bunun detayları da vardır ve çözümler ortaya konabilmektedir ancak esas mesele bunların hangi yolla gerçekleştirilebileceğidir. Çözüm yollarına dair politika araçları üzerinde durulması çok daha önemlidir.

2023 Vizyonu Doğrultusunda Türkiye’de Et ve Süt Sektörü Trendlerinin Politika Göstergeleri

Türkiye son 10 yılda “Gelişen Ekonomiler” sınıfına dâhil olmuştur. 2010’da Çin’den sonra % 8,9 ekonomik büyüme ile dünyada 2. sırada yer almıştır.

Bu durum, Türkiye ekonomisindeki gelişmelerin tümünün sonucudur. IMF’ye olan 25,6 milyar dolar borç 2013’de sıfırlanmıştır. Enflasyon oranı % 68,0’dan % 6,8’e düşmüştür. Yıllık ihracat değeri 25 milyar dolardan 152 milyar dolara, Merkez Bankası rezervleri ise 22 milyar dolardan 135 milyar dolara kişi başına gelir 3.021 dolardan 10.818 dolara, yükselmiştir. İki şeritli yolların uzunluğu 6.100 kilometreden 22.253 kilometreye çıkmıştır. Sağlık ve eğitimin bütçesi 6 kat artmış ve Kamu yatırımları 8,7 milyar dolardan 39,2 milyar dolara yükselmiştir.

Siyasi iktidar ile birlikte gelen ekonomik gelişme Türkiye’de önemli sonuçları da beraberinde getirmiştir. Üretici ve tüketici davranışlarında büyük değişimler yaşanmıştır. Hızlı şehirleşme ve kadının iş hayatında daha fazla yer alması Ülke genelindeki beslenme anlayışını da değiştirmiştir. Tarımsal gelir 23,7 milyar dolardan 62 milyar dolara, tarımsal destekler ise 1,87 milyar TL’den 9,10 milyar TL’ye yükselmiştir. Tarımsal krediler %59’dan verilirken %5 faizle 30 kat daha fazla verilmeye başlamıştır.

Türkiye tarımsal üretim değeri açısından Avrupa’da 1. sırada ve dünyada 7. sırada yer almaktadır. Türkiye Cumhuriyeti’nin 100. kuruluş yıldönümü olan 2023’te Türkiye ekonomisinin dünyada ilk 10 ekonomi arasında yer almasını amaçlayan “2023 Vizyonu”nu bağlamında; Türkiye tarımı daha iyi bir performans göstermeli, 150 milyar dolarlık bir tarımsal üretim değeri ile ilk 5 ülke arasına girmeli, 40 milyar dolarlık tarımsal ihracata ulaşmalı, tüm sulanabilecek arazilerde sulu tarım yapılmalı, et, süt ve su ürünleri sektörü de bu gelişimin bir parçası olmalıdır.

Temel problem, et ve süt ürünlerindeki mevcut eğilimlerin 2013 hedefine bizi ulaştıramaması ve mevcut politika araçlarının bu eğilimleri dönüştürmekte yetersiz kalmasıdır.

2007-2008 kuraklığından önce başlayıp 2009-2010 sürecindeki spesifik fiyat artışına kadar üretimde ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Hayvan yetiştiricileri hayvanları veya etleri saklamakta ve spekülasyonla fiyat artışına yönelmektedir. Fiyat artışının asıl sebebi net olarak Et ve Balık Kurumu'dur. Bir dönem kasaplık hayvan ithal edilmiş, bu durum Et Balık Kurumu ile tamamen haksız rekabete yol açmıştır. İthalat, o karara sebep olan etmenlerden dolayı doğru bulunmuştur. 1,3 milyon hayvanımız kesilirken Bakanlık hiçbir şey yapmamıştır. İstatistik rakamların dayanağı ve güvencesi olan TÜİK rakamları şüphelidir ve Bakanlık ile TÜİK arasında bir irtibat yoktur.

Et Sektörü 2023 Tahminleri

Et ve Balık Kurumu'nun kasaplık et ithalatına dair duyular söz konusudur. Dünya gazetesinin yayınları da bu yöndedir. Bu bilgiler çerçevesinde, rakamların doğru olması için hayvan kesimi veya satımından ziyade üretiminin teşvik edilmesi lazımdır.

Kesimhane kontrolü de şarttır. Kesimhanelerimiz %22 kapasite ile çalışırken Fransa'dakiler %90 kapasite ile çalışmakta, %85'e düşerse rahatsızlık duyulmakta ve insanlar yok pahasına et satımına yönelmektedir.

Mera alanlarının ıslahı konusunda da eksiğimiz söz konusudur. Et ve Balık Kurumu, bu anlamda kapasitesi düşük mezbahalar yerine bunların ilçelere yönlendirilmesi konusunda destek olmalıdır. Kapasite kullanım oranlarının gelişmesi için Et ve Balık Kurumu'nun bu anlamda bir düzenleyici olması gerekmektedir.

Et ile hiç alakası olmayan demirciler, mobilyacılar sitesinde et depoları oluşturulmaktadır. Hedef olarak et depolama siteleri kurulup burada tek veya birkaç noktadan et satışı yapılmasının, rakamsal ve güvenlik bazında et satımının ve kapasitesinin tahliline dair fayda sağlaması beklenmektedir.

TÜİK rakamları itibariyle sektörün tümünü temsil eden bir rakamsallaşma söz konusu değildir. Sektördeki hayvan sayısı, yılbaşı - yılsonu stok farkı vb. konulardaki tarımsal istatistiklere özellikle üretim ve tüketim bazında şüphe ile yaklaşmak gerektiği düşünülmektedir. Zira 2023 Vizyonu'na dair bir strateji geliştirilecekse, çözümlerin gerçekçi olabilmesi için öncelikle rakamların doğru olması gereklidir.

Et talebinin fiyat ve gelir esnekliği yüksek olduğu için tüketimin de fiyata bağlı olarak esnekliği yüksektir. Aynı zamanda et tüketiminin gelir esnekliği de yüksektir. Dolayısıyla gelir artışındaki yüksekliğe paralel et üretimindeki sınırlı ama çok sınırlı artış, fiyatları da yukarıya çıkaracaktır. Buradan hareketle, talep artışlarının fiyat artışlarında yegâne etki olduğunu belirtmek lazımdır.

Türkiye'nin uluslararası alanda açıkladığı rakamlarla ülke içindeki açıkladığı rakamlar aynı değildir ve birbirleri ile uyumsuzdur.

Bu durumda 2023 hedeflerinin yanında ilgili başlığın altına bir maddenin daha eklenmesi gerektiği açıktır: "Doğru rakamlara ulaşabilmek şarttır."

2023 hedeflerine dair neler yapılması gerektiği üzerine sektörlerin farklı yöntemleri aşağıda belirtilmiştir.

Süt Sektörüne Bakış

Son yıllarda, yoğun girdi ve teknoloji kullanımının bulunduğu tarımsal üretimde yaşanan ve sağlığı olumsuz etkileyen sorunlar nedeniyle gelişmiş ülkeler, çevre, bitki, hayvan ve insan sağlığına zarar vermeyen bir üretim modeli arayışına girmişlerdir. Bu çerçevede, çevre ve canlılara dost, güvenli bir şekilde üretilen ürünlere talep artmaya başlamıştır. Bu talebe uygun olarak, tüketicileri korumak, çevre kirliliğini önlemek, bitki ve hayvan sağlığını gözeterak gıda güvenliğini sağlamak amacıyla mevzuat ve politika çalışmaları yoğunlaşmıştır.

Gıda güvenliğinin başlangıç noktası çiftliktir. Gıda güvenliği; tüketime sunulan gıdalarda fiziksel, kimyasal, biyolojik ve her türlü tehlikeli ajanların bertaraf edilmesi için alınan tedbirler bütünüdür ifade etmektedir.

Çeşitli kayıt ve kaynaklara göre gıda alanında faaliyet gösteren işyeri sayısı farklılık göstermektedir. Ancak gıda sanayii, tarıma dayalı bir sanayi dalı olarak Türkiye ekonomisinde önemli bir yere sahiptir.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü verilerine göre 2013 yılı sonu itibarıyla gıda üreten işyeri sayısı 66.500 civarındadır. Türkiye'de onaya tabi çiğ süt ve süt ürünleri üretim yeri sayısı 2.743 iken, kayıtlı işletme (mandıra vs.) sayısı 1.086'dır. Gıda sanayii üretim değeri içinde tahıl ve nişasta mamulleri sanayii en yüksek değeri almaktadır. Bunu süt ve et mamulleri sanayii izlemektedir.

2010 yılında kayda tabi olan süt ve süt ürünleri üreten işyeri sayısı toplamda 839 iken, 2011 yılında 119, 2012 yılında 14 ve 2013 yılında 114 sayılı artışla toplamda 1.086'ya ulaşmıştır. Ayrıca onaya tabi çiğ süt ve süt ürünleri işleyen işyeri sayısı 2010 yılında toplamda 609 iken, 2011 yılında 144, 2012 yılında 281 ve son olarak 2013 yılında 1.709 sayılı artışla bugün toplamda 2.743 olmuştur.

Ülkemizde 2005-2011 yılları arasındaki büyükbaş hayvan sayılarına bakıldığında toplam sığır sayısının 2007-2009 yılları arasında azaldığı, 2009 yılından itibaren ise artış olduğu görülmektedir. Irklarına bakıldığında ise kültür sığırı sayısında düzenli bir artış olduğu, kültür melezi sığırlarda 2006 yılından itibaren düşüş yaşanmakla birlikte, 2009-2011 yılları arasında sayılarında artış olduğu, yerli sığırlarda ise 2005-2011 yılları arasında genel olarak bir düşüş olduğu görülmektedir. 2005-2011 arası küçükbaş hayvan sayılarına bakıldığında ise küçükbaş hayvan sayılarında 2006 yılından 2009 yılına kadar düşüş olduğu, 2010 ve 2011 yıllarında ise yükselme olduğu görülmektedir. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de keçi sütünden elde edilen ürünlere olan talepteki artışla keçi yetiştiriciliği önem kazanmıştır. Bir önceki yıla göre %15,3 oranında artan toplam keçi varlığı, sığır, manda ve koyun ile kıyaslandığında yüzdesel olarak en yüksek artışın görüldüğü tür olmuştur.

2005-2011 yılları arası sağılan büyükbaş hayvan sayılarını incelediğimizde ise yine sağılan kültür sığırlarında her yıl düzenli artış meydana geldiği, sağılan sığır melezi sayısının 2009, 2010 ve 2011 yıllarında artış gösterdiği, yerli sığır sayısının ise her yıl giderek azaldığı görülmektedir.

Sağılan manda sayısında ise 2005-2007 yılları arası düşüş yaşanırken, 2007 yılından itibaren artış olduğu görülmektedir. Sağılan küçükbaş hayvan sayılarına bakıldığında ise koyun sayısında 2006-2009 yılları arasında düşüş yaşanırken 2010 ve 2011 yıllarında sağılan koyun sayısının arttığı görülmektedir. Keçi sayılarının ise 2007-2009 yılları arasında azalma eğiliminde olduğu, 2010 ve 2011 yıllarında ise sağılan keçi sayısında artış olduğu görülmektedir.

Doğum yapmış hayvan sayıları baz alınarak değerlendirilen sağılan hayvan sayısına ilişkin 2012 yılı verilerine göre sağılan hayvan sayısı artmıştır.

Ülkemizde süt hayvancılığı; sığır verim seviyelerinin yükseltilmesi, bakım ve besleme koşullarının iyileştirilmesi ve üreticilerin süt hayvancılığı konusunda bilinçlenmesi ve ihtisaslaşmasıyla daha cazip hale gelmiş ve dolayısıyla sağılan toplam hayvan varlığında artış görülmüştür. 2012 yılında sağılan sığır varlığı bir önceki yıla göre %9,8 artışla 5,2 milyon başa ulaşmıştır.

Benzer artış miktarları diğer türler sağılan hayvan varlığında da görülürken, özellikle sağılan koyun mevcudu bir önceki yılda görülen artış miktarının üzerinde, yaklaşık %13,3 oranında gerçekleşmiştir. 2011 yılında sağılan hayvan mevcudunun toplam hayvan varlığı içindeki oranı %42,9 olarak hesaplanırken, 2012 yılında toplam hayvan varlığının %43,8'ini sağmal hayvanlar oluşturmaktadır.

Tüm sanayi dallarında olduğu gibi, gıda sanayi için de önemli olan üretilen ürünün pazarlanmasıdır. Gıda sanayii ürünleri iç tüketimde kullanılmakla birlikte, ihracat da önem taşımaktadır. Ancak sanayinin büyüme ve gelişiminin sağlanmasında üretimin dış pazarlarda daha fazla değerlendirilmesi önemlidir.

Tarıma dayalı sanayi ürünlerinin ihracatında yaşanan hızlı gelişmeler ve artan yurtiçi talep, tarımsal ürün ithalatının önemli ölçüde artmasına neden olmuştur. Bu çerçevede, tarım ihracatı 2006 yılında 3,6 milyar dolar (gıda ve içecek sanayii dâhil 8 milyar dolar), ithalatı ise 2,9 milyar dolar (gıda ve içecek sanayii dâhil 5,4 milyar dolar) seviyesinde gerçekleşmişken, 2012 yılında ihracat 5,4 milyar dolara (gıda ve içecek sanayii dâhil 14,9 milyar dolar) ve ithalat ise 7,5 milyar dolara (gıda ve içecek sanayii dâhil 12,6 milyar dolar) yükselmiştir.

Süt ve süt ürünleri ihracatı oldukça düşük düzeydedir. Türkiye'nin ihraç ettiği önemli süt ürünleri raf ömürleri nispeten uzun olan peynir ve tereyağından oluşmaktadır. Ancak son yıllarda az miktarda da olsa dondurma ihracatı yapılmıştır.

İthalatta ise, peynir, süttozu, peynir altı tozu ile tereyağı en önemli kalemleri oluşturmaktadır. Ülkeler itibariyle ithalat değerlendirilecek olursa, AB ülkelerinin önde geldiği görülmektedir.

Kalkınma Planı Çerçevesinde Süt Sektörünün Değerlendirilmesi, Hedefler, Yapılması Gerekenler

Hükümet'in Türkiye 2023 Vizyonu'nda; 2 trilyon dolar millî gelir, 500 milyar dolar dış ticaret hacmi, 150 milyar dolarlık tarımsal hasıla ve 40 milyar dolarlık gıda ihracatı hedefi ile Cumhuriyet'in 100. yılında dünyanın ilk 10 ekonomisi arasında yer almayı arzuladığı ifade edilmektedir. Gıda sektörünün genelinin yıllık ortalama büyüme hızının %3,1 olması, toplam istihdam içerisindeki payının %21,9'a gerilemesi ve GSYH içerisindeki payının ise %6,8 olması beklenmektedir. Gıda sektörü içerisinde, süt endüstrisi alt sektörünün lokomotif olacağı düşünülmektedir.

İklim değişikliği, tarım ürünleri stoklarında azalma, enerji ve diğer girdilerdeki fiyat artışları, nüfus artışı, tarım ürünlerinin biyoyakıt benzeri alternatif alanlarda kullanımının gelişmesi gibi faktörler iki binli yıllarla beraber gıda fiyatlarının aşırı artmasına ve dalgalanmasına yol açmıştır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde nüfus ve refah artışına bağlı olarak tarım ürünleri talebinin yükselmesi ve gıda fiyatlarının yüksek seviyelerde kalması beklenmektedir. Gıda fiyatlarındaki olası artışlar, gelirin büyük bölümünü gıdaya harcayan kesimler açısından olumsuz etkiler doğuracaktır. Gıda fiyatlarındaki dalgalanmanın önlenmesi için ilgili uluslararası kuruluşların ve bölgesel işbirliklerinin önemi artmaktadır.

Tarımsal üretim maliyetlerinin düşürülmesi ve verimliliğin artırılması durumunda ülkemizde dünya fiyatlarının üzerinde seyreden gıda fiyatları düşebilecektir. Bu durum, yerel fiyatların dünyada artan gıda fiyatlarına yaklaşması yoluyla ülkemiz açısından bir fırsat oluşturabilecektir. Öte yandan, artan nüfusu ve gelirin yanı sıra kültürel yakınlığıyla da önemli bir potansiyel taşıyan Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Yakın Doğu'nun Türkiye için gıda ürünlerinde daha büyük bir dış pazar haline gelmesi beklenmektedir. İlgili bakanlıklar; katma değeri yüksek ürünlerin geliştirilmesine yönelik araştırmalara öncelik verecek tarım ve gıda odaklı teknoparklar ile sektörel teknoloji platformlarının tesis edilmesi konusunda çalışmalarını hızlandırmıştır. Tarım ve gıda işletmelerinin güvenilir üretim için hijyen mevzuatına uyum süreci, modernizasyon yatırımlarıyla hızlandırılmakta ve bu amaçla söz konusu işletmelerin finansman ihtiyacına yönelik kaynak ve mekanizmalar çeşitlendirilmektedir.

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı kapsamında tarım ve gıda konusunda belirtilen hedefler incelendiğinde süt sektörünün hedefleri aşağıda ifade edilmektedir.

Süt endüstrisinin aktörlerinin toplumun yeterli ve dengeli beslenmesini esas alan, ileri teknolojiye dayalı, altyapı sorunlarını çözmüş, örgütlülüğü ve verimliliği yüksek, etkin ve talebe dayalı üretim yapıyla uluslararası rekabet gücünü artırmış, doğal kaynakları sürdürülebilir olarak kullanması amaçlanmalıdır.

Süt sanayiinde hammaddenin tamamının yerli olması, iç ve dış pazar için katma değeri yüksek ve özel tüketici gruplarının ihtiyaçlarını karşılayan ürünler geliştirmeye açık olması, sektörde çevre duyarlılığın artması olumlu yönler olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan yine gelecek beş yıl içinde artan denetim ve analizlerle sektörde taklit, tağşiş ve kayıt dışılığın önlenmesi hedeflenmelidir.

Tüm gıda işleme kuruluşlarında olduğu gibi süt sektöründe de, AB hijyen ve insan sağlığı standartlarına uyum için çalışmalar yürütülmemekteyse de bunların genişletilmesi gerekmektedir. Özellikle, süt ve et tesislerinin AB standartlarına veya iyi hijyen ve üretim koşullarını sağlayacak düzeye getirilmesine yönelik düzenlemeler sonuçlandırılmalıdır.

Sektörde çalışanların eğitim ve öğretim seviyelerinin artırılması planlanırken, örgütlenme yetersizliği, ürün bazında üretici örgütlerinin eksikliği ve mali yetersizlikler giderilmelidir. Teknoloji kullanımında dışa bağımlılık azaltılmalıdır. Yine süt işletmelerinin güvenilir üretim için hijyen mevzuatına uyum sürecinin modernizasyon yatırımlarıyla hızlandırılması amacı ile söz konusu işletmelerin finansman ihtiyacına yönelik kaynak ve mekanizmaların çeşitlendirilmesi planlanmalıdır.

Sektörde özellikle Ar-Ge yeteneğinin artırılması gerekmektedir. Öğretim, Ar-Ge, üniversite, uygulama kurumları içinde ve arasında işbirliği sağlanmalıdır. Tarımsal üretim değerinde hayvancılığın payının artırılması, hayvancılıkta verimliliğin artırılması ve hastalıklarla etkin mücadele yapılması gerekmektedir.

Tüm ürünlerde depolama kayıpları azaltılmalı, depo sayısı ve kapasitesi artırılmalıdır. Süt ürünlerinin işlenmesinde yeni prosesler kullanılmalı, muhafaza - ambalajlama - taşıma yöntem ve teknolojileri üretilmelidir. Doğru, güncel, eksiksiz ve izlenebilir kayıt düzeni, envanter ve veri tabanı oluşturulmalıdır. Planlı üretim ve iyi bir pazarlama organizasyonu oluşturulmalıdır. Çiğ süt lojistiği reorganize edilmelidir. Üretim ve tüketimde uluslararası normlara uygun yasal düzenleme güncellenmelidir.

Günümüzde, Türkiye gıda sektörünün önemli sorunları arasında gıda kalitesi ve kalite yönetim sistemlerinin oturmamış olması ilk sırada gelmektedir. Süt ürünlerinin Orta Doğu, Türki Cumhuriyetler ve Kuzey Afrika ülkelerine ihracatının yanı sıra Avrupa Birliği ülkelerine de yakın gelecekte ihracat kapısının açılacağı düşünülürse özellikle dış satımda ciddi sıkıntıya yol açacak sorunların çözülmesi gerekmektedir. Ayrıca ihraç pazarlarının geliştirilmesi, talebe uygun nitelik ve nicelikteki ürünlerin ihracatı amacıyla üretim aşamasını dikkate alan destek programlarının uygulanması yönünde (Plan'da yer aldığı üzere) firmaların çalışmalar yapması gerekmektedir.

Gıdalardan kaynaklanan sağlık risklerinin azaltılması, toplumun yeterli ve dengeli beslenmesi, ürün kalitesinin güvence altına alınması ve tüketici haklarının korunması için bu bir zorunluluktur. Genetik yapısı değiştirilmiş organizmaların (GDO) uzun dönemde insan sağlığı üzerinde yaratacağı problemler konusunda yeterli bilgi yoktur. Özellikle süt hayvancılığında GDO'lu yemlerin ülkemize girmesini engellemek için bilgi birikimi sağlayacak temel araştırmalara gereksinim vardır.

Ayrıca bu konularda çalışacak nitelikli eleman eksikliği söz konusudur. Bu elemanların yetiştirilmesine yönelik programlar geliştirilmelidir. Gıda güvenliği ve güvenilirliği konusunda gelişmiş ülkeler ve AB ülkeleri altyapısını tamamlamış durumdadır. Ülkemizde Ar-Ge altyapısından tüketici eğitimine kadar kalite ve kalite yönetim sistemleri konusunda ciddi destek programları yürütülmelidir."

Yine Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndaki uygulanması hedeflenen planlar incelendiğinde de gıda ve süt sektörü için öngörülen uygulamalar aşağıda belirtilmektedir.

Tarımda sosyal yapı gözetilerek üretim türüne göre yeter gelirli işletme büyüklüğü temelinde tarımsal işletmelerin etkinlikleri artırılabilecektir. Çok sayıda ve dağınık yapıdaki parsellerden oluşan tarım işletmelerinde bütünlüğün sağlanması, arazi parçalanmasının önüne geçilmesi ve iyi işleyen bir tarım arazisi piyasasının tesis edilmesine yönelik hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılması da planlanmaktadır.

Üretici ve sanayi işletmelerinin işbirliği ve entegrasyonunun sağlanması, yerel ve geleneksel ürünlerin katma değerinin ve ihracata katkısının artırılması, tarımsal bilgi sistemlerinin ortak kullanıma izin verecek şekilde entegrasyonunun sağlanması, tarım sektörüne yönelik mesleki ve teknik eğitim ile yayım konularında bilgi ve iletişim teknolojilerinden etkin bir şekilde faydalanılması yine planda yer almaktadır.

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda katma değeri yüksek ürünlerin geliştirilmesine, gen kaynaklarının korunmasına, ıslah çalışmalarına, nanoteknoloji ve biyoteknolojiye yönelik araştırmalara öncelik verileceği, tarım ve gıda odaklı teknoparklar ile sektörel teknoloji platformlarının tesis edilmesinin sağlanacağı açıkça yazılmış, süt sektörünün bu konulara önem vermesi gerekliliği de ortaya konmuştur.

Plan'da; tarım ve işlenmiş tarım ürünlerinde güvenilirliğin denetimi etkinleştirilecek, risk değerlendirmesine dayalı akredite bir kontrol ve denetim sistemi oluşturulacaktır. Genetiği değiştirilmiş organizma içerenler başta olmak üzere ileri teknoloji kullanılarak üretilmiş ürünlere yönelik biyogüvenlik kriterleri etkin olarak uygulanacaktır. İşletme Odaklı Koruyucu Veteriner Hekimlik Sistemi ile hayvan refahını içerecek şekilde tek sağlık politikası hayata geçirilecektir. Çayır ve mera alanlarının tespit, tahdit, tasnif ve ıslah çalışmaları hızlandırılarak daha etkin ve verimli kullanımı sağlanacak, yem bitkisi ihtiyacı üretim ve ürün çeşitliliğindeki artışla karşılanacaktır.

Küresel Piyasaların 2013 - 2022 Öngörüsü

Türkiye için 2014-2018 Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı yayımlanırken bir taraftan da Cumhuriyetimizin 100. Yılına yönelik 2023 Vizyonu olarak yeni çalışmalar sürdürülmektedir. Orta - uzun vadeli olarak değerlendirilecek bu süreçte son aylarda yaşanan ekonomik gelişmeler bir kez daha göstermiştir ki; vizyon ve planlar yapılırken uluslararası aktörler de göz ardı edilmeyecektir. Bu arada, OECD ile BM Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) tarımsal üretim ve tüketimde küresel düzeydeki gelişme ve öngörülerini içeren Tarıma Genel Bakış 2013-2022 Raporu da yayımlanmıştır.

Rapor'da küresel süt üretiminin geçen yıllara göre daha yavaş bir artış göstereceği; üretim artışının %74'ünün gelişmekte olan ülkelerden, %38'inin ise Hindistan ve Çin'den kaynaklanacağı öngörüsünde bulunulmuştur. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerin ihracatlarındaki gelişme ile birlikte küresel tarım ticaretindeki artış beklentisine yer verilmiştir.

Tarımsal pazarlar ekonomik krizlere karşı dirençli olsa da, gelişmiş ülkelerdeki yavaş iyileşme süreci ve çoğu gelişmekte olan ülkedeki canlı büyümeden etkileneceği de Rapor'da yer almaktadır.

Orta vadede ise önümüzdeki 10 yıl içerisinde üretimdeki artışın yavaşlığının; yeme dayalı sistemlerde yem maliyetlerinin artması, otlaklara dayalı sistemde arazi ve su sıkıntısı olması, biyoyakıtların da sebep olduğu talep artışı ve fiyatların yükselmesini destekleyen makroekonomik ortam nedenleri ile tarım ve hayvancılık ürünleri fiyatlarının yükselmesi beklenmektedir.

Kişi başına tüketimin en hızlı artacağı bölgelerin; Doğu Avrupa, Orta Asya, Latin Amerika ve Asya'nın geri kalan bölgeleri olması beklenmektedir. Gelecek on yılda birçok süt ürününün de önde gelen ihracatçısı olan OECD bölgesinin ticaretteki payının azalmaya devam edeceği tahmin edilmektedir. Diğer yandan, üretim yetersizliği, fiyatların değişkenliği ve ticaretteki kesintiler küresel gıda güvencesi açısından tehdit oluşturmaya devam edecektir.

Büyük üretici ve tüketici konumundaki ülkelerde stoklar düşük olduğu sürece fiyat değişkenliği riski artacaktır. Et ve süt ürünleri fiyatlarının, ekonomik büyüme ve çapraz kurlar gibi makroekonomik değişkenlerden etkilenmesi beklenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde süt tüketimindeki artışın üretim artışından daha hızlı olacağı düşünülerek, önde gelen ihracatçı ülkelerden ABD, AB, Yeni Zelanda, Avustralya ve Arjantin'in ihracatında artış sağlanacağı da bir diğer öngörüdür.

Ülkemizin içinde bulunduğu şartlar göz önüne alındığında süt endüstrisi açısından; gerek ulaşılması istenen hedefler ile amaçların, gerekse bu hedeflere ulaşılması için uygulanması planlanan yatırımların, çok sayıda kritik noktaya dikkat edildiği takdirde uygulanabilir olacağı unutulmamalıdır.

Bunun yanında özellikle bilinçli süt üreticisi ve tüketicisi hâline gelmemiz, süt sanayinin her aşamasında üstün bir denetim mekanizması geliştirebilmemiz, rekabetçi olabilmemiz, teknolojik olarak dışa bağımlılığı azaltabilmemiz büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'nin sahip olduğu değerlere baktığımızda özellikle turizm potansiyeliyle, coğrafi konumuyla ve hammadde zenginliğiyle çok önemli unsurları elimizde bulundurduğumuz görülmektedir. Lehimize olan bu unsurları doğru şekilde kullanarak teknolojiyi göz ardı etmeden üstün bir kaliteli üretim ve denetim mekanizması geliştirerek önümüzdeki yıllar için hedeflediğimiz yerlere ulaşmamız çok kolay olacaktır.

Plan sürecinde süt sanayimizin; gıda güvenliği, inovasyon, üretici - sanayi entegrasyonu, mevzuat ve rekabet, istihdam, tüketici algısı ile refah ve sürdürülebilirlik gibi alanlarda uzun dönemli stratejik önceliklerinin olduğu unutulmadan üretici - sanayici - devlet işbirliği gerçekleştirilmelidir.

Hükümet süt üretimini artırmaya çalışmaktadır; çünkü AB'ye girildiğinde kota uygulanacak ve böylece normal rakamlara geri dönecektir.

Kırmızı Et Sektöründeki Mevcut Durum

Gerek kırmızı et sektöründe gerekse diğer sektörlerde durum aynıdır. İlgili tespit ve öneriler şöyledir:

- Gıda güvenliği ve kalite geliştirilmelidir.
- Antibiyotikli sütün imhasına yönelik (gıda güvenliği ile alakalı) herhangi bir yönetmelik dahi yoktur.
- Hayvan bakımı sırasında bilinçsiz üretimden dolayı verimsizlik söz konusudur (bilimsel değil ananevi uygulamalardan kaynaklanan sorunlar mevcuttur).
- Süt sektöründe yordamın öğretilebileceği bir destekleme mümkün olursa daha verimli olacaktır.
- Kayıt dışı üretim direkt olarak verilerin yanlış çıkmasına neden olmaktadır.
- Her 3 sektörde de dışa bağımlılık göze çarpmaktadır.
- Tüketimin artırılması, tüketicinin bilinçlendirilmesi, medya ile doğru bilgilendirme kaynaklarının kontrol edilmesi gerekmektedir.
- Ürün çeşitliliğinin artırılması sağlanmalıdır.
- Gerekirse cezalar getirilmelidir.
- Yöresel süt ürünlerimizin endüstriye taşınmasında zorluklar yaşanmakla birlikte yeni ürünler piyasada mevcuttur.

Tüketimde hipermarketlerde ne üretici ne de tüketici yararlanabilmektedir. Bu konuya dair yasanın çıkması 5 senedir beklenmektedir.

Bizim ülkemizde et ve süt sektörlerinin ayrı işlenmesi çok zararlıdır. Bu durum iki sektöre de zarar vermektedir.

Et üreten işletmelerde uzun süreli bir işletmecilik gerekmesine rağmen kazanılacak oran belli değildir zira spekülatif bir sektör söz konusudur.

Açıkçası et ve sütün beraber işlenip arz ve talep dengesinin düzenlenmesi lazımdır. Çünkü süt sektöründe gerçekleşen bir kriz et sektöründe bir sene sonra da devam etmektedir.

Hâlihazırda Hollanda'da ve Fransa'da süt danası adı altında bir üretim gerçekleştirilmektedir, Türkiye'de ise bunlar şimdilik birlikte ele alınmaktadır.

Türkiye Balıkçılığı

Türkiye'de su ürünleri üretimi, 2011 yılı verileri ile 703.545 ton'dur. Sektör yaklaşık 250 binden fazla kişiye istihdam olanağı sağlamaktadır. Su ürünleri sektörü 2011 yılı cari fiyatları ile Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla değeri 2.528.452.000 TL'dir. Aynı yıl içerisinde tarım, avcılık ve ormancılık sektörü % 13,1 gelişme hızına sahip iken, su ürünleri %25,3 gelişme hızını yakalamıştır (DPT, 2012). 2012 yılı Balıkçılık İstatistikleri'ne göre (TÜİK, 2013) Türkiye'nin toplam balık üretimi 644 bin tondur. Farklı ekosistem özelliklerine sahip bu dört deniz içerisinde av verimi açısından en verimli deniz Karadeniz'dir. Bunu sırasıyla Marmara, Ege ve Akdeniz takip etmektedir.

Sektörün güçlü yönleri; zengin biyoçeşitliliği ile deniz ve iç su kaynakları, alt yapı ve imkânları, teknolojik imkânları da kullanan güçlü kurumsal yapısı, gelişmiş balıkçılık filosu ve işleme sanayii, Devlet desteklerinin varlığı ve finansman imkânları, yeterli sayıda ve dikey yapılanmasını tamamlamış örgütler, yeterli sayıdaki eğitim ve araştırma ile Ar-Ge kurumları, dış pazarlara yakınlık ve bu pazarlara uygun ürün arz potansiyeli olarak tanımlanmaktadır.

Sektörün zayıf yönleri ise bilimsel verilere dayalı ulusal balıkçılık politikası ve planların eksikliği, yetersiz izleme - denetim - kayıt - veri toplama seviyesi, güncel mevzuat ve caydırıcı yaptırımın olmaması, aşırı avcılık, açık deniz balıkçılığının geliştirilememiş olması, Bakanlığın taşra teşkilatındaki yetersiz yapılanma, su ürünleri yetiştiriciliği yatırımlarında bürokratik ve mevzuat engelleri, üretici örgütlerinin planlama ve yönetim ile pazarlamadaki etkinsizliği, pazarlama zincirinde fazla sayıda aracının bulunması ve uygun kredi ve sigorta sisteminin bulunmaması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yetiştiriciliğe uygun su kaynakları, yetişmiş insan ve gelişmiş yerel teknoloji kapasitesi, güçlü avcılık filosu, uluslararası ve başka ülke sularında avcılık yapabilme imkanları, çevre ile beslenme bilincinin ve refahın artması, sorun ve çözümler konusunda paydaş (Kamu, STK, ve balıkçı) görüşlerinin yakınlaşması, uluslararası işbirlikleri ve Devlet teşvikleri Sektör'deki fırsatları oluşturmaktadır.

Kirlilik, küresel ısınma, ulusal ve uluslararası yasa dışı / kayıt dışı ve düzenlenmeyen avcılık, sektörel çatışmalar, yem hammaddeleri temininin zorluğu, balık unu ve yağı fabrikalarında aşırı kapasite, balıkçılık kaynaklarının bozulması ve biyolojik çeşitlilikte azalma, aşırı avcılık kapasitesi, doğaya terk edilen av araçları, ulusal ve uluslararası haksız rekabet, enerji maliyetleri ve beklenmeyen fiyat dalgalanmaları ve Akdeniz ülkelerinin münhasır saha ilanları da Sektör'deki tehditleri oluşturmaktadır.

Balıkçılık Sektörünün Temel Sorunları, Öngörülen Stratejik Amaçlar ve Öncelikle Yapılması Gerekenler

- İç su ve denizlerimizdeki mevcut ticari türlerin stok durumları bilinmemektedir. Stratejik amaç ise bilimsel temelli balıkçılık yönetim politikasının oluşturulması ve Avrupa Birliğine uyum sağlanmasıdır. Öncelikle yapılması gerekenler; stok durumlarının araştırılması, izlenmesi ve teknik altyapının oluşturulmasıdır.

- Deniz koruma alanları yetersizdir. Stratejik amaç, ekosistemlerin bütünlüğünün sağlanmasıdır. Öncelikle yapılması gerekenler; deniz koruma alanlarının belirlenmesi ve ilan edilmesi, koruma alanları ilanı için kriterlerin belirlenmesi, balıkçılığın sınırlandırıldığı alanların belirlenmesidir.
- Denetim etkinliği zayıftır. Stratejik amaç, balıkçılık denetimlerinin daha etkinleştirilmesi ve Avrupa Birliğine uyum sağlanmasıdır. Öncelikle yapılması gerekenler; su ürünleri denetimlerinde etkinliğin sağlanması, yasa dışı avcılığın ve kayıt dışı balık satışlarının engellenmesi, kurumlarda denetimde görevli su ürünleri eğitimi almış personel istihdamının artırılması ve altyapılarının güçlendirilmesidir.
- Balıkçılık filusunda av gücü fazlalığı söz konusudur. Stratejik amaç; güçlü filo sahiplerine yeni kaynaklar bulmak, avcılık kapasitesini azaltmak ve ekonomik balıkçılık yapmaktır. Öncelikle yapılması gerekenler; filodaki balıkçı gemilerinin balıkçılığı bırakmaları için özendirilmesi, mevcut ruhsatlı balıkçı gemileri için izin verilen boy ve motor gücü artışı uygulamasının durdurulması, diğer ülkelerde yeni balıkçılık sahalarının açılması olarak belirtilebilir.
- Su ürünleri mevzuatı güncel bir yapıda değildir. Stratejik amaç; su ürünleri sektörünün sürdürülebilir gelişiminin sağlanması, güçlendirilmesi ve Avrupa Birliğine uyum sağlanmasıdır. Öncelikle yapılması gerekenler; Su Ürünleri Kanunu'nun yeniden gözden geçirilmesi, Kanun'a bağlı olarak gerek duyulan ikincil mevzuatların (yönetmelik, tebliğ) yayımlanmasıdır.
- Balıkçıların sosyo-ekonomik koşulları yetersizdir. Stratejik amaç; balıkçıların refah düzeylerinin ve koşullarının iyileştirilmesidir. Öncelikle yapılması gerekenler; balıkçı barınaklarının alt ve üst yapı tesislerinin tamamlanması, balıkçılık turizmi, ekoturizm vb. alternatif gelir kaynaklarının oluşturulmasıdır.
- Pazarlama sistemi yetersizdir. Stratejik amaç; pazarlama olanaklarının ve rekabet gücünün artırılmasıdır. Öncelikle yapılması gerekenler; uluslararası ve ulusal pazarların geliştirilip yeni pazarların oluşturulması, rekabet gücünü ve ihracatı artırıcı teşvik ve desteklerin uygulanması, su ürünleri borsasının kurulması, her türlü işlenerek katma değer sağlanmış ürünlerin ihracatına teşviklerin uygulanmasıdır.
- Su ürünleri yetiştiriciliğine dair politikalar eksiktir. Stratejik amaç; yetiştiriciliğin geliştirilmesidir. Öncelikle yapılması gerekenler; ulusal yetiştiricilik politikasının belirlenmesi; tüm paydaşların katılımı ile eylem planlarının hazırlanması, yetiştiricilik alanlarının belirlenmesi ve ilan edilmesi, kıyı yapıları entegre planlarında iskele ve lojistik tesislerin kurulacağı alanlara yer verilmesi ve bunların yapılmasının sağlanması, çevre dostu yetiştiricilik sistemlerinin teşvik edilmesi, su ürünleri sağlığının korunması, yem ve yem hammaddeleri temininde ve üretiminde sürekliliği sağlayacak tedbirlerin alınmasıdır.

Su ürünleri kaynaklarından istenilen ölçüde yararlanmak, ancak bu kaynakları koruyup geliştirmekle mümkündür. Bu kaynakların sürdürülebilirliği için, balıkçılık aktivitelerinin bilinçli şekilde yürütülmesi, balıkçılık sorunlarının çözümlenmesi ve geleceğe dönük yönetim planlarının yapılması gerekir.

2023 Vizyonu için Et, Süt ve Su Ürünleri Stratejileri

- Politika belirlenirken et ve süt sektörü birbiriyle ilişkilendirilip ayrı şekilde değerlendirilmelidir.

- Herhangi bir politik mülâhaza dikkate alınmadan, et süt ve su ürünleri istatistiklerinin (üretim ve tüketim rakamları) doğru şekilde tespit edilmesi stratejik bir gerekliliktir. Bu anlamda üretimden tüketime, tüm safhalarda kayıt mekanizmalarının daha etkin bir şekilde çalışır hale getirilmelidir.
- Destekleme politikalarında; bölgesel farklılıklar, öngörülebilir süreler (örneğin ABD'deki gibi 7 yıllık), tüm sektörün (üretim, işleme ve tüketim) dâhil edilmesi, etkinliğinin sorgulanması, sektörün rekabet edebilir bir yapıya gelmesine yönelik kaynakların alternatifleri ile değerlendirilmesi, sektörü dönüştürecek şekilde yaygın ve etkin uygulanmasına yönelik tedbirler önemle dikkate alınmalıdır.
- Türkiye için çok önemli bir problem olan ve rekabet edebilirliği olumsuz etkileyen hayvan hastalıklarına karşı radikal biçimde mücadele edilmelidir.
- Ara malların (starter kültür, soya gibi yem hammaddeleri, özel ambalaj malzemeleri, sertifikalı balık yumurtası, yüksek kaliteli sperma vb.) ülkede üretilmesi ve dışa bağımlılığın azaltılması için Ar-Ge faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine yönelik Ar-Ge enstitüleri kurulmalı, ilgili destekler artırılmalı ve Ar-Ge konuları finansman tasarrufu açısından koordine edilmelidir.
- Katma değeri yüksek ürün üretimi önemlidir. Ar-Ge enstitülerine yönelik Gıda-Tarım Teknoparkları kurulmalıdır. Bu anlamda, uluslararası kuruluşlarla ve bölgesel işbirlikleri ile birlikte hareket edilmelidir.
- Et ve süt sektörünün rekabet edilebilirlik açısından en önemli problemi olan düşük verimliliğin ortadan kaldırılması için son yıllarda önem verilen ıslah çalışmaları, daha etkin ve kısa zamanda sonuç alabilecek şekilde yeniden tasarlanmalıdır.
- Yöresel ürün çeşitliliği ulusal piyasaya yansıtılmalı, özellikle süt ürünlerinin standardizasyonu, geleneksel işleme, markalaşma ve coğrafi işaretleme uygulamalarının yaygınlaştırılması konusunda politikalar oluşturulmalı ve yürütülmelidir.
- Et, süt ve su ürünlerinde uluslararası ortalamalarla kıyaslandığında var olan tüketim açığı giderilmeli ve talep artışı sağlanarak sektörün daha kârlı bir üretim alanı olması için tüketimi teşvik edici politika araçları ABD ve AB'de olduğu gibi kullanılmalıdır.
- Gıda güvenilirliği ve beslenme konusunda kamuoyunu doğru bilgilendirecek güvenilir mekanizmaların oluşturulması ve yaygınlaştırılması hususunda politikalar belirlenmelidir.
- Gittikçe monopol bir piyasa yapısı arz eden perakende sektörü ile ilgili düzenlemeler yapılarak et ve süt ürünlerinin pazarlama marjı içindeki payları düşürülmeli, dolayısıyla üretici ve tüketici korunmalıdır.
- Beyaz et üreticilerinin, AB'ne ihracatının önündeki "çiğ et ihracat izni" engelinin kaldırılması hususunda gerekli çalışmalar süreklilik arz edecek şekilde ele alınmalıdır.
- Stratejik canlı deniz kaynaklarımızın (hamsi gibi) sürdürülebilir kullanımını destekleyecek ulusal programların daha etkin uygulanması sağlanmalıdır.

6 Şubat 2014, İstanbul